

3.1.2 ด้านสังคม

สตรีไทยในสมัยสุโขทัย ได้รับการยกย่องในสังคม ไม่ได้ถูกเหยียดหยามดูแคลนว่ามีฐานะต่ำกว่าชายแต่อย่างใด ในทางตรงกันข้าม กลับได้รับความยกย่องนับถือในความสามารถ และในกิจการครอบครัว ก็มีอำนาจและบทบาทไม่แพ้ชาย ดังจะเห็นได้จากชีวิตความเป็นอยู่ในสมัยนั้น ผู้ชายไปทำนา ผู้หญิงช่วยหุงหาอาหาร เมื่อเสร็จหน้างานหญิงชายจะช่วยกันทำไร่ไถนา เมื่อไถยถุกผู้หญิงมีหน้าที่ปั้นฝ้าย กรอผ้าและทอหูก ผู้ชายจะไปตีเหล็ก

สมัยกรุงศรีอยุธยาสถานภาพของหญิงไทยได้ตกต่ำลง เนื่องจากมีการรับเอาอิทธิพลของขอมและ ศาสนาพราหมณ์ ซึ่งรับทอดมาจากวัฒนธรรมอินเดียมาใช้ในการปกครอง มีการแบ่งชั้นวรรณะ เป็นกษัตริย์ เจ้านาง ขุนนาง โพร่ และทาส อิทธิพลของอินเดียมีผลโดยตรงต่อการตรากฎหมายลักษณะผ้าเมียบ หญิงเป็นวัตถุต้องอยู่ในความครอบครองของบิดามารดา สามีและบุตร หญิงต้องอยู่ภายใต้การดูแลของบิดา มารดา สามีและบุตร เป็นเสมือนทรัพย์สินของชาย สามี ที่จะลงโทษโบยตี นำไปขายเป็นทาส จำนำ หรือจำนอง หรือแม้กระทั่งฆ่าเสียก็ได้ โดยไม่ผิดกฎหมาย หากหญิงมีผู้ เพราะถือว่าเป็นการรักษาชื่อเสียงเกียรติยศของตนเองและวงศ์ตระกูล

นอกจากนั้นสังคมในสมัยนี้ยังเป็นระบบคัวเดียว หลายเมีย ตั้งแต่ชั้นสูงลงมาสำหรับพระมหากษัตริย์ ตำแหน่งพระมเหสี เจ้าจอม และพระสนมนี้รวม 9 ตำแหน่ง การมีเมียมากถือเป็นการส่งเสริมบารมีของกษัตริย์และชายอื่น ๆ (ตามคตินิติเสรีภาพของประชาชน (ตตต.), 2533 : น.15-16)

ผู้ชายในสมัยอยุธยา จะต้องออกจากบ้านไปอยู่เวรรับราชการในช่วงเวลาหนึ่งทุกปี ทำให้หญิงที่เป็นภรรยาต้องแบกภาระของครอบครัวด้วยความจำเป็น ต้องทำมาหากินเลี้ยงลูก และหาข้าวปลาส่งให้สามีในระหว่างนั้น ทำให้ผู้หญิงไทยสมัยอยุธยามีสถานภาพทัดเทียมกับผู้ชายในทางปฏิบัติ

ชีวิตความเป็นอยู่ประจำวัน ของผู้หญิงในสมัยนั้นจะแตกต่างกันไปตามฐานะ ผู้ที่มีฐานะดี จะทำงานบ้าน ทำอาหารให้สมาชิกในครอบครัว เมื่อเสร็จจากงานบ้านจะใช้เวลาที่เหลือปักสะดึง กรึงไหมทอง ไหมเงิน และไหมธรรมดา หญิงที่มีฐานะต่ำลงมาก็ปั่นฝ้ายและทอผ้าทำเป็นผ้าถุงและเครื่องนุ่งห่ม ถ้าเป็นหญิงยากจนจะไปรับจ้างทำงานหรือช่วยทำไร่นา

สมัยกรุงรัตนโกสินทร์ สังคมของหญิงไทยจะแบ่งเป็นสังคมของผู้หญิงชาววัง และผู้หญิงที่อยู่นอกพระราชวัง ผู้หญิงชาววังมีฐานะแตกต่างกัน โดยแบ่งออกเป็น 3 ชั้นคือ ชั้นสูง ชั้นกลาง และชั้นต่ำ

ผู้หญิงชาววังชั้นสูงได้แก่พระราชธิดา หม่อมเจ้าที่ได้รับการศึกษาอบรมในพระราชวัง เมื่อโตขึ้นก็รับราชการอยู่ในวัง นอกจากนั้น บรรดาราชนิกุลและธิดา ข้าราชการที่ถวายตัวเข้ามารับการศึกษอบรมในพระราชวังก็นับถือว่าเป็นผู้หญิงชาววังชั้นสูงเช่นกัน หญิงในตระกูลสูงจะถูกบังคับให้แต่งงานเฉพาะภายในตระกูลของตน

ผู้หญิงชาววังชั้นกลาง ซึ่งเป็นลูกของคหบดีที่มีค้ำมารดาอยากให้เข้าศึกษาอบรมในพระราชวัง จะส่งเข้าไปถวายตัวกับเจ้านายในพระราชวังตั้งแต่เล็ก ๆ ช่วยรับใช้และศึกษาจนสำเร็จ จึงออกมาแต่งงาน ผู้หญิงชาววังชั้นกลางอีกประเภทหนึ่งคือ พวกที่ได้รับเลื่อนตำแหน่งมาจากผู้หญิงชาววังชั้นต่ำ มีหน้าที่เช็ดเครื่องเสวยจากห้องเครื่องขึ้นไปส่งถึงพระราชมณเฑียร พวกทนายเรือนและพวกจำเริญ

ผู้หญิงชาววังชั้นต่ำ ได้แก่พวกจำเริญ ที่ถูกเกณฑ์ให้ผลัดเปลี่ยนเป็นเวรเข้าไปรับราชการในพระราชวังตั้งแต่ยังรุ่นสาว มีหน้าที่รักษาประตูวัง เป็นกรรมการในงานต่าง ๆ หรือเป็นคนรับใช้ของผู้ใดในวัง

สำหรับผู้หญิงที่อยู่นอกวัง ที่เรารู้จักในฐานะวีรสตรี 3 ท่าน คือท้าวเทพสตรี ท้าวศรีสุนทร และท้าวสุนารี ผู้ป้องกันเมืองฉวางและเมืองโคราช จากการรุกรานของศัตรู แสดงให้เห็นถึงความกล้าหาญของหญิงไทยในสมัยนั้น

ฐานะทางสังคมของหญิงไทยที่ได้กล่าวมาแล้วนั้น ยังถือว่าต่ำกว่าชายมาก ทั้ง ๆ ที่หญิงไทยก็มีความสามารถไม่น้อยไปกว่าชาย ขนบธรรมเนียมประเพณีโบราณ กำหนดให้หญิงไทยอยู่แต่ในบ้าน ไม่มีโอกาสได้ออกงานสังคมนอกบ้าน การไปไหนมาไหนของหญิงสาวจะต้องมีผู้ใหญ่คุมไปด้วย ระเบียบนี้ถือกันอย่างเคร่งครัด โดยเฉพาะสตรีในเมืองหลวง จะแตกต่างจากสตรีชนบท ซึ่งมีอิสระมากกว่าเพราะตามชนบทมีการไปช่วยทำนาและเกี่ยวข้าว ทำให้หญิงชายได้พบกัน

ความแตกต่างระหว่างหญิงชายในสังคมชนบท จะมีน้อยกว่าในสังคมเมืองหลวง ทั้งนี้เพราะสังคมในชนบทต้องการแรงงานในการเพิ่มผลผลิตด้านการเกษตร หญิงและชายจึงมีความสำคัญเท่าเทียมกัน ส่วนสังคมในเมืองหลวงนั้นอาชีพรับราชการเปิดโอกาสให้เฉพาะผู้ชาย และอาชีพนี้มีรายได้เพียงพอที่จะเลี้ยงครอบครัว ผู้หญิงจึงไม่จำเป็นต้องประกอบอาชีพ มีหน้าที่ดูแลบ้านช่อง ปรับนิบัติสามี อบรมสั่งสอนบุตรธิดา ควบคุมการจับจ่ายใช้สอยต่าง ๆ เก็บออมทรัพย์สิน

ในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้มีการเปลี่ยนแปลงสถานภาพของหญิงไทยดังนี้

- เปลี่ยนแปลงสถานภาพของหญิงไทยที่ไม่ต้องถูกจุดคร่ามาเป็นหม่อมห้าม
- บรรดาเจ้าจอมหม่อมห้ามตลอดจนผู้หญิงชาววังประเภทถวายตัวเข้ารับราชการในวัง

เดิมต้องรับราชการอยู่ในวังจนกว่าจะเสียชีวิต ได้เปลี่ยนแปลงให้ลาออกจากราชการ กลับไปอยู่กับบิดามารดาได้ตามความสมัครใจ ฯลฯ

พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงริเริ่มการศึกษาตามแบบตะวันตก ให้โอกาสแก่นายและชนชั้นสูงในการศึกษาเล่าเรียน พระองค์ได้ทรงตรากฎหมาย 2 ฉบับคือ

- พระราชบัญญัติฝึกพา (พ.ศ.2408)
- พระราชบัญญัติผ้าขายเมีย (พ.ศ.2411)

กฎหมายระบุให้บิดามารดาและสามีต้องถามความยินยอมของบุตรสาวหรือภรรยา ก่อนจะจัดการแต่งงานหรือนำไปขาย

ในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว สตรีไทยมีบทบาทสำคัญเพิ่มขึ้นอย่างมาก ทั้งนี้เพราะรัชกาลที่ 5 ทรงสถาปนาให้สมเด็จพระนางเจ้าเสาวภาผ่องศรี เป็นผู้สำเร็จราชการรักษาพระนคร ในระหว่างที่พระองค์เสด็จประพาสยุโรป ในปี พ.ศ.2439

พระนางเจ้าเสาวภาผ่องศรี ทรงทำหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายด้วยความสามารถ นับได้ว่ารัชกาลที่ 5 ทรงเปลี่ยนสถานภาพของสตรีไทยให้มีบทบาทเคียงคู่กับบุรุษ ตลอดพระชนมายุของพระนางเจ้าเสาวภาผ่องศรี พระองค์ทรงพยายามเปลี่ยนแปลงแก้ไขสถานภาพของหญิงไทยที่มีความเหลื่อมล้ำกว่าบุรุษอยู่เสมอ ทรงริเริ่มการจัดตั้งโรงเรียนสำหรับสตรี ทรงจัดตั้งสภาอุณาโลม และทรงนำวิวัฒนาการหลายสิ่งหลายอย่างด้วยพระองค์อย่างกล้าหาญ และจริงใจ และสมเหตุสมผล ทั้งนี้ด้วยแน่วพระทัยว่าสตรีนั้น ถ้าได้มีโอกาสเรียนรู้จักใจเจริญพอ ก็ย่อมช่วยชาติบ้านเมืองได้ เช่นเดียวกับบุรุษ ทั้งยังอาจเป็นกำลังสนับสนุนให้บุรุษทำการบรรลุผลสำเร็จในทางที่ดียิ่งขึ้น (สภาสตรีแห่งชาติ, 2519 : น.66)

ในปี พ.ศ.2448 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงประกาศเลิกทาส เป็นผลทำให้หญิงที่อยู่ในฐานะบุตร และภรรยา ไม่ต้องถูกนำไปขายอีก นอกจากนั้นพระองค์ทรงตั้งโรงเรียน สำหรับหญิงทั่วไปครั้งแรกในปี พ.ศ.2444

ปี พ.ศ.2456 มีการตราพระราชบัญญัติชื่อสกุล ที่ระบุให้หญิงต้องจดทะเบียนชื่อสกุลของชายสามี หรือบุตรชาย ในช่วงนี้มีการเรียกร้องของหญิงไทยหลายประการ เช่น โอกาสการศึกษา การศึกษาในการอพยพแรงงานวิชาที่ชายมีโอกาส และการใช้ระบบหัวเดียว เมียเดียว (สมาคมสิทธิเสรีภาพของประชาชน (สสส.), 2533 : น.17)

ปี พ.ศ.2464 ในสมัยรัชกาลที่ 6 ได้มีการตราพระราชบัญญัติประถมศึกษาฉบับแรก เปิดโอกาสให้เด็กหญิงได้รับการศึกษาทัดเทียมกับเด็กชาย

บังคับให้เด็กชายที่มีอายุตั้งแต่ 7-14 ปี เข้าศึกษาในโรงเรียนประชาบาล ทรงสถาปนา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เป็นสถาบันอุดมศึกษาสำหรับหญิงชาวไทย ทรงพระราชดำริที่จะมีพระเมหี เพียงองค์เดียว และทรงมีพระราชประสงค์ให้ข้าราชการมีภรรยาคนเดียว ซึ่งเป็นการเอาอย่าง ลัทธิธรรมเนียมแบบชาวตะวันตก

ในปี พ.ศ.2478 คณะราษฎร ผู้ทำการเปลี่ยนแปลงการปกครองในสมัยรัชกาลที่ 7 ได้ประกาศใช้กฎหมายที่ให้ผู้ชายมีสิทธิจดทะเบียนมีภรรยาได้เพียงคนเดียวในปี พ.ศ.2478 กฎหมายดังกล่าวยังใช้อยู่จนทุกวันนี้

ภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง จากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราช มาเป็นระบอบประชาธิปไตยแล้ว รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยกำหนดให้ ประชาชนชาวไทยทั้งหญิงและชาย มีสิทธิและเสรีภาพเท่าเทียมกัน ทั้งในด้านการเมือง สังคม การศึกษา และการประกอบอาชีพ

ในสมัยที่จอมพล ป.พิบูลสงครามเป็นนายกรัฐมนตรี ท่านผู้หญิงละเอียด พิบูลสงคราม เป็นสตรีไทยคนแรกที่มีหน้าทำงานราชการ และองค์การต่าง ๆ ได้ริเริ่มตั้งสำนักวัฒนธรรมฝ่ายหญิงขึ้นในสภาวัฒนธรรมแห่งชาติ ในปี พ.ศ.2486

ทางด้านการยกระดับสตรีทางสังคม ท่านผู้หญิงได้ตั้งโรงเรียนนักสังคมสงเคราะห์แห่งแรกที่บ้านพิษณุโลก และได้ส่งเสริมสถานรับเลี้ยงเด็กในกรมประชาสงเคราะห์ และสถานฝึกอาชีพของสตรีผู้ไร้แรงงาน ตลอดจนให้ความอุปถัมภ์แก่กรรมกรสตรี (สภาสตรีแห่งชาติฯ, 2519 : น.72)

ปัจจุบันการศึกษาและการทำงานนอกบ้านของสตรีไทยทำให้แนวความคิดเกี่ยวกับชีวิตสมรสและสิ่งแวดล้อมเปลี่ยนไปจากเดิม สตรีมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาต่าง ๆ ของครอบครัวกับสามี สตรีไทยไม่คิดว่า ภรรยาเป็นช้างเท้าหลัง เพราะคนมีการศึกษา มีวิชาชีพเลี้ยงตัวเองได้ ไม่ต้องพึ่งสามีเหมือนสมัยก่อน ทำให้มีอิสระภาพในการตัดสินใจ จึงเป็นสาเหตุให้เกิดการหย่าร้างกันมากขึ้น สตรีไทยปัจจุบันสมควรใจที่จะอยู่เป็นโสดมากกว่าสตรีไทยสมัยก่อน

สถานภาพของสตรีได้รับความสนใจจากรัฐบาลมากขึ้น ระหว่าง พ.ศ.2518-2527 ซึ่งเป็นทศวรรษสตรี รัฐบาลไทยได้แต่งตั้งคณะกรรมการระดับชาติ เพื่อศึกษาหาแนวทางในการกำหนดกิจกรรมปีสตรีสากล และได้เข้าร่วมประชุมในเรื่องดังกล่าวที่องค์การสหประชาชาติจัดขึ้นที่ประเทศเม็กซิโก

ในปี พ.ศ.2521 รัฐบาลได้แต่งตั้งคณะกรรมการวางแผนพัฒนาสตรีและเด็ก ต่อมา เปลี่ยนเป็นคณะกรรมการพัฒนากิจกรรมและบทบาทสตรี ได้แต่งตั้งคณะทำงานศึกษาเกี่ยวกับ สถานภาพสตรีและศึกษาหาข้อมูลอื่น ๆ เพื่อประโยชน์ในการวางแผนพัฒนาสตรี และบรรจุแผน ดังกล่าวในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 5

ในปี พ.ศ.2522 คณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ได้แต่งตั้งคณะ กรรมการพัฒนากิจกรรมและบทบาทสตรี มีหน้าที่จัดทำแผนและโครงการให้สอดคล้องกับแผน พัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 1-3 ไม่ได้ให้ความสำคัญต่อการพัฒนา สตรี ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 4 รัฐบาลเริ่มเห็นความสำคัญของสตรีบ้าง แต่ยังไม่มีการพัฒนาสตรีที่ชัดเจน แฝงอยู่กับงานต่าง ๆ แผนงานที่เกี่ยวข้องโดยตรงคือ แผนการส่งเสริมและพัฒนาเยาวชนและสตรี

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 5 (พ.ศ.2525-2529) ไม่มีแผนพัฒนา สตรีที่ชัดเจน เพียงแต่มีการจัดกลุ่มเป้าหมายพิเศษในการพัฒนาสังคม และมีสตรีเป็นกลุ่มเป้าหมาย หนึ่งเท่านั้น แผนพัฒนา ฯ ดังกล่าวให้ความสำคัญการเพิ่มรายได้ มีแผนการอบรมอาชีพปรับปรุง คุณภาพและทักษะในการทำงาน รวมทั้งขยายโอกาสและทางเลือกในการประกอบอาชีพของสตรี เพื่อให้ผลตอบแทนทางเศรษฐกิจสูงขึ้น ทำให้ผู้หญิงมีความรับผิดชอบและมีโอกาสทำงานนอกบ้าน เพิ่มขึ้น ในขณะที่งานบ้านก็ต้องทำเหมือนเดิม

แผนพัฒนาฉบับที่ 5 ได้ กำหนดแนวนโยบายและมาตรการโดยเฉพาะทางการศึกษา ไว้อย่างชัดเจน 5 ประการคือ

1. ส่งเสริมให้สตรีได้รับสิทธิและโอกาสทางการศึกษาทั้งในและนอกระบบโรงเรียน และส่งเสริมให้สตรีในชนบทและแหล่งชุมชนแออัดได้มีโอกาสในการศึกษาเท่ากับสตรีในเมือง โดยการกระจายโรงเรียน ครู อุปกรณ์การเรียน การสอน และปรับปรุงการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับสังคมและวัฒนธรรมท้องถิ่น
2. ให้สตรีมีความรู้ทั่วไปสำหรับชีวิตประจำวัน โดยทางสื่อมวลชน การรวมกลุ่ม และการศึกษานอกโรงเรียนสายอาชีพ
3. ปลุกฝังให้สตรีมีจริยธรรม มีความคิดริเริ่มมีความเป็นผู้นำ และให้รู้จักสิทธิหน้าที่ และความรับผิดชอบ

4. ให้การฝึกอบรมแก่สตรีในด้านความรู้ทั่วไป ความรู้กฎหมายแรงงาน ความรู้และวิธีเพิ่มทักษะ และกฎหมายทั่วไปโดยร่วมกันระหว่างสถาบันของรัฐและเอกชน

5. ส่งเสริมและสนับสนุนให้สถาบันและองค์กรภาคเอกชน อาทิเช่น สภาสังคมสงเคราะห์แห่งประเทศไทย สภาสตรีแห่งชาติ สถาบันทางศาสนา เป็นต้น เป็นศูนย์กลางเผยแพร่ความรู้ทางด้านศาสนา ศิลปะ และวัฒนธรรม ทั้งส่วนกลางและส่วนภูมิภาค และจัดโรงเรียนพุทธศาสนาวินิจฉัยให้มากขึ้น (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2525: น.311)

สาระสำคัญที่น่าสนใจของแผนพัฒนา ฯ ฉบับที่ 5

1. ปัญหาทางการศึกษา มี 7 ประการคือ

- 1.1 ยังมีผู้ไม่รู้หนังสืออยู่ แม้ว่าจะมีการรณรงค์ให้ประชาชนรู้หนังสือทั่วประเทศ และเป็นนโยบายและการปฏิบัติงานในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติมานานแล้ว
- 1.2 ด้านการอบรมเลี้ยงดูลูก ปรากฏว่าแม่ที่ขาดความรู้ ขาดการศึกษาขี้เลี้ยงลูกไม่เป็น
- 1.3 มาตรฐานทางการศึกษาของบางจังหวัดอยู่ในเกณฑ์ที่ต่ำกว่ามาตรฐาน
- 1.4 สตรีที่ขาดโอกาสทางการศึกษายังคงมีอยู่มาก
- 1.5 สตรียังขาดความรู้ทางการประกอบอาชีพและการตลาด
- 1.6 เมื่อผ่านการฝึกฝนอบรมโครงการยาวแล้ว แต่ก็ยังไม่สามารถประกอบอาชีพได้
- 1.7 เรียนจบแล้วไม่มีงานทำ และยังไม่ได้รับเงินค้ำจุนอีกด้วยอีกทั้งยังไม่รู้จักใช้เวลาว่างของตนได้เป็นประโยชน์ด้วย

2. สาเหตุของปัญหาทางการศึกษาของสตรี พบว่า

2.1 สาเหตุจากความยากจน ทำให้ไม่ได้ศึกษาต่อ ขาดความกระตือรือร้น ความสนใจและความรู้ที่มีอยู่ก็ไม่เพียงพอที่จะทำงานได้ รวมทั้งขาดทักษะและประสบการณ์ที่จะไปทำงานต่อด้วย

2.2 แหล่งให้ความรู้ในการประกอบอาชีพไม่เพียงพอ

2.3 เมื่อรับการฝึกอบรมแล้ว นำไปประกอบอาชีพไม่ได้เพราะการอบรมเวลาน้อย
ขาดวัสดุอุปกรณ์

2.4 ในกรณีที่ประกอบอาชีพแล้ว เมื่อผลิตสินค้าออกมาก็ไม่มีแหล่งซื้อผลผลิต
ไม่รู้ตลาด ผลิตภัณฑ์มักเป็นชนิดเดียวกันจำนวนมาก ทำให้เกิดความต้องการของตลาด

2.5 คุณภาพที่ผลิตในครัวเรือนยังค่อนข้างต่ำและไม่ตรงกับรสนิยมของตลาด

2.6 สตรีบางกลุ่มมีมุมมองในอบายมุข ชอบเที่ยวเตร่ เล่นการพนัน และดื่มน้ำเมา

3. วิธีแก้ปัญหา

3.1 ชี้แจงให้ผู้ใหญ่เห็นความจำเป็นและความสำคัญของการศึกษาของลูกหลาน

3.2 หน่วยเอกชนและหน่วยงานรัฐบาลควรร่วมมือหาทางช่วยเหลือให้การศึกษาแก่
สตรีโดยเริ่มที่แม่ดังกล่าว “เริ่มที่แม่ แก่ที่พ่อ ก่อที่ลูก ปลูกฝังเยาวชน” การช่วยเหลือมีหลายรูปแบบ
และทำด้วยวิธีการหลายอย่างแล้วแต่ความจำเป็นของท้องถิ่น

ทั้งหมดนี้คือข้อมูลที่ได้จากการมองสภาพปัญหา สาเหตุ และแนวทางการแก้ปัญหา จาก
ผู้นำสตรีทั้ง 188 คน ซึ่งจะมีประโยชน์เพื่อได้เข้าใจเปรียบเทียบในส่วนของคณะกรรมการผู้ทรงคุณ
วุฒิอีกคณะหนึ่งได้ศึกษาสตรีปัญหา ความต้องการและแนวทางแก้ไขปัญหาทางด้านการศึกษาของ
สตรีในภาครวมทั้งหมด (ป.สาณี ฐิติวัฒนา, 2537 : น.350-351)

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม ฉบับที่ 6 (2530-2534) ได้กำหนดวัตถุประสงค์เพื่อ
พัฒนาศักยภาพของสตรี สร้างความเป็นธรรมและเสมอภาคในสิทธิและหน้าที่ของสตรี ทั้งนี้ได้
กำหนดเป้าหมายของการพัฒนาสตรี ดังนี้

- 1) ลดอัตราการตายของแม่จาก 60 เป็น 40 คนต่อ 100,000 คน
- 2) เพิ่มอัตราการวางแผนครอบครัวของฝ่ายชายอย่างถาวรจาก 20% เป็น 25%
- 3) ให้หญิงมีการศึกษาสูงกว่าภาคบังคับเพิ่มขึ้นจาก 34% เป็น 50%
- 4) จัดให้หญิงมีโอกาสในการฝึกอาชีพเกษตรกรรมเพิ่มขึ้นจาก 20% เป็น 40%
- 5) ให้หญิงมีตำแหน่งหัวหน้าส่วนราชการเพิ่มขึ้นจาก 0.1% เป็น 5%
- 6) ให้หญิงมีตำแหน่งกรรมการหมู่บ้านเพิ่มขึ้นจาก 6.4% เป็น 10%
- 7) จัดตั้งองค์กรของรัฐในการบริหารงานสตรี

แผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ ฉบับที่ 7 (พ.ศ.2535-2539) มีนโยบายเพื่อผลในการดำเนินงาน 9 ประการคือ การศึกษาเพื่อบุคคล การศึกษาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี การกระจายโอกาสทางการศึกษา การศึกษาขั้นพื้นฐาน เครื่องข่ายการเรียนรู้ การศึกษาเพื่ออาชีพ ครูอาจารย์และบุคลากรทางการศึกษา การบริหารและการระดมสรรพกำลังเพื่อการจัดการศึกษา และการศึกษาเอกชน นโยบายทั้งหมดนี้ก็เป็นารกล่าวรวมทั้งเพศชายและเพศหญิงเช่นกัน มิได้ระบุเน้นโดยเฉพาะ

แผนหลักงานสตรีระยะยาว (พ.ศ.2535-2544) คณะอนุกรรมการการศึกษา อาชีพและวัฒนธรรม ได้กล่าวถึงสภาพปัญหาและข้อเสนอแนะ เกี่ยวกับการพัฒนาทางด้านการศึกษาของสตรีพอสรุปได้

1. สภาพการศึกษาของสตรีและปัญหา

1.1 สตรีทั่วไปโดยส่วนรวมยังมีการศึกษาค่า และจำนวนกึ่งหนึ่งของสตรีทั้งหมดจบการศึกษาแต่ละระดับประถมต้น ยังมีผู้ที่ไม่รู้หนังสืออีกเป็นอัตราร้อยละ 13.6 ซึ่งมากกว่าอัตราผู้ไม่รู้หนังสือชายเท่าตัว

1.2 สตรีที่ศึกษาต่อในระดับมัธยมศึกษาอย่างน้อยกว่าชายมาก ซึ่งเป็นผลถึงการทำงานคือสตรีที่มีงานทำที่มีการศึกษาระดับมัธยมศึกษาจึงมีน้อยกว่าชายมาก และสตรีที่อยู่ในเขตภาคเหนือตอนล่างและภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีอัตราการเรียนต่อต่ำกว่าสตรีในภาคอื่นด้วย

1.3 รูปแบบการเลือกศึกษาในประเภทอาชีวศึกษาหรือสาขาวิชาในระดับอุดมศึกษาของสตรี ส่วนใหญ่ยังสะท้อนให้เห็นถึงค่านิยมที่ผูกพันกับบทบาทชายหญิงดั้งเดิม หรือการโยงกับอาชีพของชายหญิงแบบดั้งเดิม กล่าวคือ สตรีจะนิยมเลือกเรียนพาณิชยกรรม และเกษตรกรรม ชายเลือกเรียนอุตสาหกรรมและเกษตรกรรมในระดับ ปวช. และ ปวส. สำหรับระดับอุดมศึกษาชายจะนิยมเรียนวิชานิติศาสตร์ และรัฐศาสตร์ และด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ส่วนสตรียังคงนิยมเลือกเรียนสาขาวิชาสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์เป็นส่วนใหญ่

1.4 รูปแบบการเลือกศึกษาในระดับอุดมศึกษาหรืออบรมวิชาชีพ ซึ่งระบุไว้ในแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติมิได้ระบุแนวทางการจัดการศึกษาเฉพาะสตรี หรือเฉพาะสำหรับชาย ดังนั้นผลการศึกษาจึงปรากฏว่าทั้งผู้เลือกเรียนที่เป็นสตรีเอง และผู้ที่รับผิดชอบการจัดการศึกษายังติดขัดอยู่ในค่านิยมต่อบทบาทชาย-หญิงเดิม

1.5 ในระดับนโยบาย ได้เปิดโอกาสทางการศึกษาให้แก่ประชาชนโดยทั่วไป โดยไม่จำกัดเพศ แต่ในทางปฏิบัตินอกเหนือจากเหตุผลในข้อ 1.4 คือ ค่านิยมแล้วปัจจัยความจำเป็นทางเศรษฐกิจของครอบครัวมีส่วนทำให้เด็กหญิงหรือสตรีมีโอกาสเข้าศึกษาน้อยในบางระดับ และในทางปฏิบัติสถานศึกษาหลายแห่งและหน่วยงานหลายแห่งก็จำกัดรับเฉพาะเพศชายเท่านั้น เช่น นักปกครอง วิศวกร เกษตรกร เป็นต้น

1.6 แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ และแผนพัฒนาสตรีระยะยาวที่ผ่านมา มีนโยบายที่จะส่งเสริมการศึกษาของสตรี โดยทั่วไปและสตรีกลุ่มเป้าหมายพิเศษ เช่น สตรีในชนบทและในชุมชนแออัด แต่ในทางปฏิบัติหน่วยงานที่รับผิดชอบการจัดการศึกษา โดยตรงมองข้ามการส่งเสริมหรือการแก้ปัญหาของสตรีไป สาเหตุที่สำคัญประการหนึ่งเป็นเพราะในการศึกษา ปัญหาของการศึกษาของสตรีมิได้แยกวิเคราะห์ปัญหาโดยแยกเพศไว้ จึงทำให้ไม่เห็นปัญหาการศึกษาของสตรี ด้วยเหตุนี้เองจึงไม่มีแนวทางหรือมาตรการต่าง ๆ เพื่อแก้ปัญหาหรือส่งเสริมการศึกษาของสตรี โดยเฉพาะ ตัวอย่างเช่น ในโครงการรณรงค์เพื่อรู้หนังสือของประชาชนที่มีได้มีมาตรการพิเศษในการรณรงค์การไม่รู้หนังสือของสตรี ผลก็คือสตรีที่ไม่รู้หนังสือจึงยังคงมีมากกว่าชายสองเท่า หรือในโครงการขยายโอกาสทางการศึกษาในระดับประถมศึกษาตอนต้น แม้อัตราเด็กเรียนต่อในชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นโดยส่วนรวมเพิ่มขึ้น แต่เมื่อจำแนกเพศก็พบว่าอัตราของเด็กชายยังสูงกว่าเด็กหญิงเหมือนเดิม

1.7 ในการพัฒนาสตรีกลุ่มเป้าหมายพิเศษตามนโยบายในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติตลอดจนในแผนพัฒนาสตรีระยะยาว มีข้อมูลบ่งชี้ให้เห็นว่าหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งของรัฐและเอกชน ได้ดำเนินโครงการจัดฝึกอบรมระยะสั้นด้านต่าง ๆ เป็นจำนวนมาก แต่ขณะอนุกรรมการการศึกษา อาชีพและวัฒนธรรมฯ นี้ไม่ได้สรุปชี้ชัดว่าโครงการต่าง ๆ มีประสิทธิภาพมากน้อยเพียงใด เพียงเสนอว่าควรจะได้มีการติดตามและประเมินผล

2. ความต้องการในการพัฒนาสตรีด้านการศึกษา

คณะอนุกรรมการการศึกษา อาชีพและวัฒนธรรมได้นำเสนอความต้องการในการพัฒนาสตรีด้านการศึกษาไว้ สรุปสาระสำคัญ 6 ประการด้วยกันคือ

2.1 สตรีต้องเป็นประชากรที่รู้หนังสือ เพื่อการอยู่รอดในสังคมที่ใช้การติดต่อสื่อสารเป็นสำคัญและเพื่อคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นในด้านต่าง ๆ

2.2 ศตริควรได้รับการศึกษาสูงกว่าระดับประถมศึกษา เพื่อเป็นแรงงานในภาคอุตสาหกรรมที่ต้องใช้เทคโนโลยี หรือการประกอบอาชีพในธุรกิจใหม่ เช่น การค้า การบริการด้านต่าง ๆ

2.3 เมื่อเข้าไปอยู่ในภาคแรงงานแล้ว ควรเปิดโอกาสให้ได้รับความรู้เพิ่มเติมทั้งด้านเทคโนโลยีและด้านอื่น ๆ เช่น การตลาด การจัดการ โดยมีปึกกันว่าความรู้เหล่านี้เหมาะสมสำหรับชายเท่านั้น

2.4 การศึกษาหรือการอบรมควรช่วยให้ศตริสามารถปรับตนเองได้เหมาะสม รู้จักบทบาทของตนเองและทำหน้าที่ในบทบาทของตนเองได้อย่างดี คือรู้จักการเป็นแม่ที่ดี ที่สามารถอบรมเลี้ยงดูลูกอย่างถูกต้องและเหมาะสมได้ ทั้งนี้เพราะสภาพเศรษฐกิจที่เปลี่ยนแปลงไป ศตริมีภาระหนักมากขึ้นก็อาจจำเป็นต้องทำงานประกอบอาชีพนอกบ้าน และขณะเดียวกันก็ต้องอบรมเลี้ยงดูลูกด้วย

2.5 การศึกษารวมทั้งการเรียนรู้ควรเป็นกระบวนการที่ช่วยให้ศตริเปลี่ยนความคิด ค่านิยม เกี่ยวกับบทบาทของชาย-หญิง ให้เปลี่ยนแปลงไปเพื่อเปิดโอกาสแก่ตนเอง ในการเลือกสาขาเรียนตามความต้องการ ความสนใจและความสามารถของตนเองได้มากขึ้น เพื่อประกอบอาชีพที่สุจริตในสังคมอย่างเหมาะสม

2.6 ศตริควรเห็นความสำคัญในการเรียนหรือฝึกหัดความรู้ด้านวิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยี ตลอดจนเห็นความสำคัญและประโยชน์ของข้อมูลข่าวสาร สามารถรู้แหล่งและเข้าถึงข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ และเลือกรับข้อมูลข่าวสารที่จะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนต่อการประกอบอาชีพ หรือตลอดจนเพื่อการพัฒนาชุมชนของตนเองด้วย

3. ข้อเสนอแนะด้านนโยบาย

จากความต้องการในการพัฒนาสตรีด้านการศึกษาข้างต้น ตลอดจนการแก้ปัญหาต่าง ๆ คณะอนุกรรมการศึกษา อาชีพและวัฒนธรรม มีข้อเสนอแนะด้านนโยบาย สรุปสาระสำคัญ 8 ประการ คือ

3.1 ขจัดการไม่รู้หนังสือของสตรีให้หมดไปในช่วงระยะเวลาของแผนระยะยาวทันที

3.2 ส่งเสริมให้สตรีที่เป็นประชากรกลุ่มวัยเรียนทุกคนให้ได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐานอย่างน้อย 9 ปี หรือถึงระดับมัธยมศึกษาตอนต้น

3.3 ปรับปรุงหลักสูตรและกระบวนการเรียนการสอนทั้งในแง่ตัวครู วิธีการเรียน การสอน ตำรา แบบเรียน หนังสืออ่านประกอบเพื่อให้ผู้เรียนเปลี่ยนแปลงทั้งค่านิยม ทัศนคติและ พฤติกรรมใน 4 ประการ คือ

- (1) ผู้เรียนทั้งชายหญิงเข้าใจถึงบทบาทที่เหมาะสมในสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป โดยไม่ยึดติดอยู่กับบทบาทชายหญิงแบบดั้งเดิม
- (2) รู้จักวิเคราะห์บทบาทของตนเองได้อย่างถูกต้อง เพื่อทำหน้าที่หลักและ ส่งเสริมเกื้อกูลระหว่างชายหญิงได้อย่างถูกต้อง ตั้งแต่สถาบันครอบครัวมาจนถึงสถาบันอื่น ๆ ใน สังคม
- (3) กระตุ้นให้สตรีสนใจและเห็นความสำคัญที่จะพัฒนาศักยภาพของตนเอง และ
- (4) ส่งเสริมให้สตรีมีทัศนคติและมุมมองที่กว้างขึ้นในการประกอบอาชีพ สุจริตที่หลากหลายมากขึ้นในอนาคต

3.4 ส่งเสริมและสนับสนุนให้สตรีสนใจเรียนหรือหาความรู้ทางด้านวิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยีเพิ่มขึ้น รวมทั้งให้มีโอกาสได้รับความรู้และฝึกฝนการใช้เทคโนโลยีตามความเหมาะสม

3.5 ส่งเสริมและสนับสนุนให้สตรีเข้าหาแหล่งความรู้ และสนใจศึกษาข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ ตลอดเวลา รวมทั้งให้มีความสามารถเลือกใช้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาตนเองและการพัฒนาอาชีพ

3.6 ขยายบริการให้ความรู้ด้านต่าง ๆ แก่สตรี โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านสิทธิหน้าที่และกฎหมายต่าง ๆ ที่สตรีควรทราบ

3.7 ขยายบริการการฝึกอบรมด้านวิชาชีพให้กว้างขวางยิ่งขึ้น โดยเน้นกลุ่มเป้าหมายสำคัญได้แก่ สตรีในชนบทที่ทำงานอยู่ในภาคเกษตรกรรม สตรีทำงานเป็นแรงงานไร้ฝีมือใน ภาคอุตสาหกรรม หรือสตรีที่อพยพเข้ามาในเมืองและรองานทำ และสตรีในชุมชนแออัดในเมือง

3.8 ยกเลิกการจำกัดสิทธิการเข้าศึกษาของสตรีในสถาบันระดับอุดมศึกษาของรัฐ รวมทั้งส่งเสริมให้หน่วยงานต่าง ๆ ที่ผลิตกำลังคนตามความต้องการของหน่วยงานเปิดโอกาสให้ สตรีได้เข้าศึกษาหรือฝึกอบรมด้วย (ปทานิ รัตติวัฒนา, 2537 : น.354-357)

ปัจจุบันรากฐานทางสังคมของสตรีไทย มีการเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีขึ้น สตรีไทยมีบทบาทในสังคมเพิ่มมากขึ้น การพัฒนาสตรีประสบผลสำเร็จพอสมควร เพราะในระดับผู้บริหารและผู้นำคนโยบายนั้น ความกีดกันหรืออคติและเพศนิยม (Sexism) ยังแพร่หลายอยู่อย่างมาก ผลตอบสนองจากแรงกระตุ้นขององค์การสหประชาชาติคือการแบ่งรับแบ่งสู้ และยอมรับให้มีการวางแผนพัฒนาสตรีก็จริง แต่ก็ยอมรับการพัฒนาสตรีในสาระที่ไม่ต่างกับการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมโดยทั่ว ๆ ไป คือ มิได้มุ่งแก้ไขปัญหาคือความเสมอภาคอย่างจริงจัง ถ้าจะมีการปรับปรุงก็อยากจะทำให้ปรับปรุงสตรีในฐานะของแม่และเมีย แทนที่จะพิจารณาการแบ่งสรรบทบาทหน้าที่ให้ต่างจากบทบาทดั้งเดิมอย่างถึงรากถึงโคน อุปสรรคในระดับนี้ก็คือ ในระดับผู้บริหารและผู้นำคนโยบายยังเปิดโอกาสให้ชนชั้นกลางเข้าไปมีส่วนร่วมได้น้อยมาก... ปัจจัยที่น่าจะพิจารณาคือการสร้างเสริมเจตจำนงทางการเมืองให้เกิดขึ้นเพื่อเป็นพลังในการพัฒนาประเทศและเพิ่มกำหนดคนโยบายรวมทั้งติดตามผลการปฏิบัติตามโยบายอย่างแน่วแน่ (แบบฉบับอันพึงประสงค์ของสตรีไทย : น.98)

8.1.3 ด้านการเมือง

ในสมัยสุโขทัยสตรีไทยไม่มีบทบาทด้านการเมืองเลย แต่ในสมัยกรุงศรีอยุธยา สตรีเข้าไปมีบทบาทด้านการเมืองมากขึ้น เจ้านายสตรีเข้าไปมีส่วนร่วมในราชการแผ่นดิน เช่น ท้าวศรีสุทธาจันทร์ ดำรงตำแหน่งเป็นผู้สำเร็จราชการแผ่นดินในสมัยพระยอดฟ้า ซึ่งเป็นโอรสของสมเด็จพระชัยราชาธิราชกับท้าวศรีสุทธาจันทร์ ซึ่งขณะนั้นพระยอดฟ้ามีพระชันษาได้ 11 ปี และสมเด็จพระศรีสุริโยทัยมเหสีของสมเด็จพระเจ้าจักรพรรดิได้ออกไปทำสงครามกับพม่าจนถูกพระเจ้าแปรฟันสิ้นพระชนม์ บทบาททางการเมืองของสตรีไทยมีไม่มากนัก จนกระทั่งมีการเปลี่ยนแปลงการปกครอง ในปี พ.ศ.2475 ได้กำหนดให้หญิงมีสิทธิเลือกตั้งและรับเลือกตั้งเช่นเดียวกับชาย

ในปี พ.ศ.2492 เริ่มมีผู้หญิงสมัครเข้ารับการเลือกตั้งเป็นผู้แทนราษฎร และในการเลือกตั้งเมื่อวันที่ 5 มิถุนายน พ.ศ.2492 มีผู้หญิงได้รับเลือกตั้งเป็นผู้แทนราษฎร คือ นางอรพิน ไชยกาล

ในวันที่ 26 กุมภาพันธ์ 2495 ผู้หญิงได้รับเลือกตั้งเป็นผู้แทนราษฎร 4 คน

ในวันที่ 26 กุมภาพันธ์ 2500 ผู้หญิงได้รับเลือกตั้งเป็นผู้แทนราษฎร 1 คน จากผู้สมัครหญิงทั้งหมด 41 คน

ในวันที่ 15 ธันวาคม 2500 ผู้หญิงได้รับเลือกเป็นผู้แทนราษฎร 4 คนจากผู้
สมัครหญิงทั้งหมด 14 คน

ในวันที่ 10 กุมภาพันธ์ 2512 ผู้หญิงได้รับเลือกเป็นผู้แทนราษฎร 6 คนจากผู้
สมัครหญิงทั้งหมด 32 คน

นอกจากผู้หญิงจะลงสมัครเลือกตั้งเป็นผู้แทนราษฎรแล้ว ยังได้สมัครรับเลือกตั้งเป็น
สมาชิกสภาเทศบาลและสภาจังหวัดอยู่เสมอ

ด้านการใช้สิทธิในการเลือกตั้ง ผู้หญิงได้ไปใช้สิทธิดังกล่าวตามตารางต่อไปนี้

ภาค	ผู้มีสิทธิ ออกเสียง เลือกตั้ง (คน)	ผู้มาใช้สิทธิ		ผู้มาใช้สิทธิจำแนกตามเพศ			
		จำนวน	ร้อยละ	ชาย		หญิง	
				จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
กลาง	4,480,630	1,991,346	44	1,113,232	55	878,114	45
ใต้	1,856,473	1,009,325	54	584,165	58	425,560	42
เหนือ	3,373,319	1,746,353	51	967,202	55	779,151	45
ตะวันออก เหนือ	5,109,758	2,538,408	50	1,475,874	58	1,062,538	42
รวมทั้ง ประเทศ	14,820,180	7,285,832	49	4,140,473	56	3,145,359	43

ที่มา : กรมการปกครอง รายงานวิเคราะห์ผลการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร
วันที่ 10 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2512

ในวันที่ 14 ตุลาคม 2516 มีการเปลี่ยนแปลงรัฐบาลครั้งใหญ่ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 ได้มีพระบรมราชโองการตั้งสมาชิกแห่งชาติ ประกอบด้วยสมาชิกทั้งหมด 2,374 คน เป็นสตรี 128 คน และสมาชิกสมาชิกได้ลงคะแนนเลือกสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแห่งชาติ จำนวน 299 คน เป็นสตรี 16 คน

ในวันที่ 26 มกราคม 2518 ได้มีการเลือกตั้งผู้แทนราษฎรอีกสมัยหนึ่ง มีพรรคการเมืองลงสมัครรับเลือกตั้ง 42 พรรค มีสตรีเป็นหัวหน้าพรรคอยู่ 2 พรรค คือพรรคเกษตร มี นางอภิรัตน์ บริบูรณ์ เป็นหัวหน้า และพรรคแผ่นดินไทย มีนางสุนิรัตน์ เกลาน เป็นหัวหน้า ส่วนพรรคการเมืองอื่น ๆ ก็มีสมาชิกพรรคที่เป็นสตรีเข้าร่วมอยู่ด้วย

ในการเลือกตั้งครั้งดังกล่าวมีสตรีสมัครรับเลือกตั้ง 69 คน ได้รับการเลือกตั้ง 3 คน

ส่วนสมาชิกวุฒิสภาในปีนั้น มีสตรีได้รับการเลือกตั้ง 8 คน จากสมาชิกทั้งหมด 100 คน คิดเป็นร้อยละ 8 ของจำนวนสมาชิกวุฒิสภาทั้งหมด

การเลือกตั้ง (วันที่ 22 เมษายน 2522 และ 15 เมษายน 2526) มีสตรีได้รับเลือกตั้งเพิ่มขึ้นเป็น 9 คน และ 13 คน มีสตรีได้รับแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรี 3 คน คือ

- 1) นางวิมลศิริ ชำนาญเวช เป็นรัฐมนตรีทบวงมหาวิทยาลัยของรัฐในสมัยรัฐบาลของ นายธานินทร์ กรัยวิเชียร
- 2) คุณหญิงเลอศักดิ์ สมบัติศิริ เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงคมนาคม ในสมัย นายสัญญา ธรรมศักดิ์
- 3) ดร.ยุพา อุดมศักดิ์ เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ ในสมัย พลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์

ข้อนำสังเกตบางประการเกี่ยวกับบทบาทและสถานภาพทางการเมืองของสตรีในสังคมไทยคือ สตรีที่มีบทบาทเข้มแข็ง มีความสำนึกและมีความตื่นตัวทางการเมืองสูง มักจะเป็นสตรีที่มีสถานภาพทางสังคมสูง ได้รับการศึกษาเป็นอย่างดี มีภูมิหลังและมีประสบการณ์ทางการเมืองซึ่งมักเป็นชนกลุ่มน้อยในสังคม และบทบาทในการแสดงความคิดเห็น และในการรณรงค์ทางการเมืองของสตรีไม่สามารถที่จะรวมตัวกันเป็นกลุ่มพลังที่เข้มแข็ง เพื่อเรียกร้องสิทธิประโยชน์ให้กับสตรีส่วนใหญ่ของสังคมได้อย่างเต็มที่

สำหรับบทบาททางการเมืองของสตรีในท้องถิ่นชนบทไทย จะได้เข้ามามีส่วนร่วมรับผิดชอบในกระบวนการตัดสินใจทางการเมืองและในการปกครองประเทศ จะเห็นได้ว่ามีคู่ทางและมีอนาคตที่แจ่มใสขึ้นหลังจากที่รัฐบาลได้เล็งเห็นถึงความจำเป็นที่จะต้องเปิดโอกาสให้สตรีได้เข้ามามีส่วนช่วยแก้ไขปัญหาในระดับจังหวัด อำเภอ และตำบลมากยิ่งขึ้น เพราะเชื่อมั่นว่าเนื่องจากสตรีเป็นประชากรที่มีอยู่เป็นจำนวนมาก และเป็นเพศที่มีความอ่อนหวาน และมีความรับผิดชอบสูง การเปิดโอกาสให้สตรีในชนบทได้มีโอกาสเข้ามาทำหน้าที่บริหาร และในการมีส่วนร่วมในการปกครองตนเองมากยิ่งขึ้น อาจช่วยให้การปกครองประเทศมีประสิทธิภาพและมีความสงบเรียบร้อยยิ่งขึ้น ซึ่งจะเห็นตัวอย่างได้จากการเลือกตั้งในระดับท้องถิ่นในปี พ.ศ.2524 ที่ปรากฏผลว่ามีสตรีได้รับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาจังหวัด 54 คน จากจำนวนทั้งหมดทั่วประเทศ 1,925 คน และในปีเดียวกันนี้เอง ก็ได้มีสตรีที่ได้รับการเลือกตั้งให้ดำรงตำแหน่งนายกเทศมนตรีและเทศมนตรีทั่วประเทศอีก 17 คน จากจำนวนทั้งหมด 365 คน ปรากฏผลว่า การเข้ามีส่วนร่วมของสตรีในระดับภูมิภาคและท้องถิ่นได้เอื้ออำนวยให้การปกครองในระบอบประชาธิปไตยดำเนินไปอย่างราบรื่น และมีประสิทธิภาพในการตอบสนองความต้องการของประชาชนได้เป็นอย่างดีไม่แพ้การปกครองของบุรุษแต่อย่างใด

สำหรับการพัฒนาทางการเมืองโดยการเพิ่มบทบาทให้กับสตรีในการเข้ามีส่วนร่วมเป็นผู้นำในระดับท้องถิ่น กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทยได้เสนอให้มีการแก้ไขพระราชบัญญัติลักษณะการปกครองท้องที่ พ.ศ.2457 โดยให้แก้ไขเพิ่มเติมในปี พ.ศ.2525 เพื่อเปิดโอกาสให้สตรีได้มีสิทธิสมัครเข้ารับการเลือกตั้งในตำแหน่งกำนัน และผู้ใหญ่บ้าน และได้รับการแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งผู้นำในระดับท้องถิ่นอื่น ๆ ได้ซึ่งหมายถึงการยอมรับให้สตรีได้มีบทบาทและมีสถานภาพที่เท่าเทียมกับบุรุษในการเข้ามามีบทบาทเป็นผู้นำท้องถิ่น ปรากฏว่ามีสตรีที่ให้ความสนใจและปวารณาตัวเข้ารับใช้ท้องถิ่นเป็นจำนวนมาก การสำรวจข้อมูลเบื้องต้นในเดือน เมษายน 2528 ได้หลักฐานที่ชี้ให้เห็นว่าในปัจจุบันนี้มีสตรีเป็นจำนวนถึง 613 คน ที่ได้รับเลือกตั้งให้เข้าดำรงตำแหน่งผู้บริหารท้องถิ่นในระดับตำบลและหมู่บ้าน แยกเป็นตารางได้ดังนี้

1. กำนันสตรี 8 คน
2. ผู้ใหญ่บ้านสตรี 165 คน
3. แพทย์ประจำตำบลสตรี 22 คน
4. สารวัตรกำนันสตรี 67 คน
5. ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านฝ่ายปกครองสตรี 351 คน

การที่ผู้นำสตรีในระดับท้องถิ่นสามารถเข้ามามีบทบาทในการบริหารและในการปกครองตนเอง เท่ากับเป็นการช่วยกสสถานภาพทางการเมืองให้กับสตรีไทยในชนบทให้ดีขึ้น มีความตื่นตัวและมีความสำนึกทางการเมืองเพิ่มมากขึ้น ซึ่งเชื่อได้ว่าจะพัฒนาเป็นความหวงแหนในสิทธิทางการเมืองของตนเองควบคู่ไปกับการมีความรับผิดชอบและการมีวัฒนธรรมทางการเมืองแบบอารยชน (civic culture) ขึ้นในท้องถิ่นชนบทอันกว้างขวางของไทย ซึ่งจะมีผลช่วยในการพัฒนาระบบประชาธิปไตยให้เข้มแข็งและมีเสถียรภาพ อีกทั้งยังสอดคล้องกับการดำเนินแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมฉบับที่ 5 (พ.ศ.2525-2529) ที่ได้กำหนดวัตถุประสงค์ที่จะส่งเสริมให้สตรีมีสถานภาพที่ดีขึ้นทั้งทางเศรษฐกิจสังคมและการเมือง รวมทั้งส่งเสริมให้สตรีได้มีส่วนร่วมในทุกกลไกของกระบวนการพัฒนาประเทศ (UNESCO, น : 143-145)

ตารางแสดงสถานภาพทางการเมืองในระดับชาติของสตรีไทย

วัน เดือน ปี	ประเภทผู้แทน	จำนวน		รวม
		ชาย	หญิง	
29 มกราคม 2492	สภาผู้แทนราษฎร	99		99
5 มิถุนายน 2492	สภาผู้แทนราษฎร (เลือกตั้งซ่อม)	20	1	21
26 กุมภาพันธ์ 2495	สภาผู้แทนราษฎร	119	4	123
26 กุมภาพันธ์ 2500	สภาผู้แทนราษฎร	159	1	160
5 ธันวาคม 2500	สภาผู้แทนราษฎร	156	4	160
30 มีนาคม 2501	สภาผู้แทนราษฎร (เลือกตั้งซ่อม)	25	1	26
10 กุมภาพันธ์ 2512	สภาผู้แทนราษฎร	214	5	219
10 ธันวาคม 2516	สมาชิกสมัชชาแห่งชาติ	2,225	122	2,341
23 ธันวาคม 2516	สมาชิกสภานิติบัญญัติแห่งชาติ	283	16	299
26 มกราคม 2517	สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร	266	3	269
	วุฒิสมาชิก	92	8	100
4 เมษายน 2519	สภาผู้แทนราษฎร	272	7	279
22 เมษายน 2522	สภาผู้แทนราษฎร	292	9	301

**ตารางเปรียบเทียบระหว่างผู้ชายและผู้หญิง
ที่ได้รับการเลือกตั้งและตำแหน่งที่ต่าง ๆ ในปี 1980**

Comparison between men and women elected and
appointed to various positions in 1980

Positions	No. of members	Men	Women	% of Women
Senators (appointed)	225	212	3	1.33
Members of Lower House of Parliament (elected)	301	292	9	2.99
Members of Provincial Assembly	1,925	1,879	45	2.81
Members of Municipal Administration	356	339	17	4.78
Total	2,807	2,724	83	2.96

Source : The **National** Committee for International **Cooperation** under the Thailand National Commission on Women's Affairs, **Women's Development in Thailand**, 1985 (Table 6, page 74).

Men and Women in senior positions in
civil service (municipal) in 1985

Civil Sewioe Rank	Men	Women	Total
Level -----> C 8	8	3	11
Level -----> c 7	19	2	21
Level -----> C 6	50	14	64
Level -----> C 5	25	3	28

Source : The National Committee for International Cooperation under the Thailand National Commission on Women's Affairs, Women's Development in Thailand, 1985 (Table 5, page 72).

ก่อนที่สตรีไทยจะเข้าไปมีบทบาททางการเมืองนั้น มีแนวคิดบางประการเพื่อให้สตรีไทยเกิดความพร้อมที่จะเป็นทั้งผู้มีความสนใจทางการเมือง หรือมีบทบาทโดยตรงในการเมืองดังนี้

1) ให้ปรับปรุงหลักสูตรการศึกษาตั้งแต่ประถมศึกษา ให้มีข้อมูลทางการเมืองมากขึ้น เพื่อปลุกกระตุ้นให้หญิงมีความสำนึกทางการเมืองตั้งแต่วัยเด็ก ให้พยายามหาวิธีหรือสื่อทางการศึกษาที่จะชี้ให้เห็นว่า การเมืองเป็นเรื่องของคนทุกระดับ ทุกเพศ ทุกวัย ไม่ใช่เป็นเรื่องของผู้ชายที่กระทำในระดับชาติเท่านั้น

2) ให้สมาคม องค์การเอกชน หรือเอกบุคลลที่มีความตื่นตัวทางการเมืองแล้วได้หาโอกาสและวิธีที่จะถ่ายทอดความรู้ทางการเมืองให้แก่เพื่อนร่วมชาติ ความรู้นั้นจะต้องเป็นข่าวสารหรือรายละเอียดที่ตรงไปตรงมา ไม่ใช่เป็นการล้างสมองให้ผู้ฟัง เอนเอียงไปยึดถือรูปแบบของการเมืองรูปใดรูปหนึ่ง เพื่อเป็นประโยชน์ของกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งเท่านั้น

3) ให้สตรีกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง รวมตัวกันก่อตั้งสมาคมที่มีหน้าที่ติดตามผลงานของสมาชิกนิติบัญญัติ สมาชิกวุฒิสภา ตลอดจนผลงานและบทบาทของคณะรัฐมนตรี และรวบรวมข่าวสารของการติดตามออกเผยแพร่ในหมู่สตรีด้วยกัน

4) ให้พรรคการเมืองต่าง ๆ พยายามเสาะหาสตรีที่มีความสามารถเข้ามาสมัครรับเลือกตั้งให้มากกว่าที่ผ่านมา

5) ให้รัฐบาลให้ความไว้วางใจที่จะแต่งตั้งสตรีที่มีความสามารถเข้าร่วมในกิจการระดับชาติมากกว่าที่เป็นอยู่ ไม่ว่าจะเป็นตำแหน่งรัฐมนตรี ทูต คณะกรรมาธิการ ที่ปรึกษา ฯลฯ

6) ให้นักการเมืองสตรี ซึ่งในขณะนี้มียู่บ้างแล้ว แต่ยังเป็นจำนวนน้อยได้กระทำหน้าที่ของตนให้เต็มภาคภูมิ เพื่อให้เกิดความเลื่อมใสในหมู่คนทั่วไป จะสังเกตได้ว่าขณะนี้นักการเมืองสตรียังไม่มียุทธศาสตร์มากเท่าที่ควร ยังไม่ศึกษาปัญหาจนรู้ถ่องแท้และรู้จักเรียกร้องไปตามกระบวนการขั้นตอน นักการเมืองสตรี โดยเฉพาะผู้ที่มีตำแหน่งอยู่ในสภาทั้งสองยังทำงานเป็น “ผู้สังเกตการณ์” มากกว่าเป็น “ผู้มีบทบาท”

7) ให้ชายและหญิงในสังคมไทยยุคปัจจุบันมีความคิดที่ว่าหญิงกับชายมีความเป็นคนที่เท่าเทียมกันตามที่ ระบุไว้ในรัฐธรรมนูญ ดังนั้นบทบาททุกด้านในสังคมไม่ว่าระดับครอบครัว หรือระดับประเทศ เป็นบทบาทที่แบ่งกันทำได้ตามความสามารถ ส่วนตัวของแต่ละบุคคล (สภาสตรีแห่งชาติ, 2515 : น.197-198)

การเลือกตั้งทั่วไปเมื่อวันที่ 2 กรกฎาคม 2538 ได้กลายเป็นการเลือกตั้งครั้งประวัติศาสตร์ที่ถือว่าพลิกโฉมการเมืองกว่าครั้งไหน ๆ ตั้งแต่ประเทศไทยได้เริ่มเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาเป็นระบอบประชาธิปไตย และจัดให้มีการเลือกตั้งแรก เมื่อปี 2476 ทั้งนี้เพราะปรากฏว่าในการเลือกตั้งครั้งนี้ “ผู้หญิง” สามารถสอบผ่านการเป็นผู้แทนเข้าสู่สภาได้มากที่สุดถึง 24 ที่นั่ง ในขณะที่การเลือกตั้งเมื่อเดือนกันยายน 2536 ในสภาผู้แทนมีผู้หญิงเพียง 16 ที่นั่ง เมื่อมีการเลือกตั้งซ่อม ซึ่งรวมทั้งหมดเท่ากับ 16 ที่นั่งเท่านั้น

สำหรับจำนวนยอดผู้หญิงเก่งที่ได้รับควมไว้วางใจจากประชาชนอย่างท่วมท้น ได้แก่ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร กรุงเทพมหานคร นางลลิตา ฤกษ์สำราญ พรรคประชากรไทย เขต 1 นางสาวคันสนีย์ นาคพงศ์ พรรคพลังธรรม เขต 4 นางสุภารัตน์ เกตุราพันธ์ พรรคพลังธรรม เขต 7 และนางปวีณา หงสกุล พรรคประชากรไทย เขต 12

สำหรับสนามเลือกตั้งในภาคกลางได้แก่ นางพิมพ์า จันทรประสงค์ นนทบุรี พรรคพลังธรรม เขต 2 นางวาณี หาญสวัสดิ์ ปทุมธานี พรรคชาติไทย นางสาวคมคาย เฟื่องประยูร จันทบุรี พรรคชาติพัฒนา นางสาว กัญจนา ศิลปอาษา สุพรรณบุรี พรรคชาติไทย เขต 2

ส.ส.หญิงภาคเหนือได้แก่ นางสาวธารทอง ทองสวัสดิ์ ลำปาง พรรคชาติพัฒนา เขต 2 นางกิ่งกาญจน์ ณ เชียงใหม่ เชียงใหม่ พรรคความหวังใหม่ เขต 3 นางรัตนา จงสุทธามณี เชียงราย พรรคชาติพัฒนา เขต 1 นาง ถดาวัดดี วงศ์ศรีวงศ์ พะเยา พรรคประชาธิปัตย์ นางพวงเล็ก บุญเชียง

พะเยา พรรคชาติไทย นางสาวกนิง ไทยประสิทธิ์ กำแพงเพชร พรรคชาติไทย เขต 1
นางสาว ศิริวรรณ ปราศจากศัตรู แพร์ พรรคประชาธิปัตย์

ส.ส.หญิงภาคใต้ ได้แก่ นางอัญชติ วานิช เทพบุตร ภูเก็ต พรรคประชาธิปัตย์ คุณหญิง
สุพัตรา มาศดิตถ์ นครศรีธรรมราช พรรคประชาธิปัตย์ เขต 2 นางนิภา พริ้งศุลกะ สุราษฎร์ธานี
พรรคประชาธิปัตย์ เขต 2 นางพรพิชญ์ พัฒนากุลเลิศ นราธิวาส พรรคประชาธิปัตย์ เขต 1

ส.ส.หญิงภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ได้แก่ นางศรีนวล ศรีตรัย ขอนแก่น พรรคความหวัง-
ใหม่ เขต 4 นางอรดี สุทธศรี กาฬสินธุ์ พรรคชาติพัฒนา เขต 2 นางมาลีรัตน์ แก้วก่า สกลนคร
พรรคชาติพัฒนา เขต 1 นางวรศุณี เขาว์ศิริกุล มุกดาหาร พรรคประชาธิปัตย์ เขต 1 (สยามรัฐ,
กรกฎาคม 2538 : น.22)

การเมืองและการบริหารระดับชาติและท้องถิ่น (2535)

	รวม	ร้อยละ	
		หญิง	ชาย
ระดับประเทศ			
สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร	360	4.4	95.6
วุฒิสมาชิก ¹	270	2.6	97.4
คณะรัฐมนตรี ²	49	2.0	98.0
ผู้พิพากษา ³	1,534	12.3	87.1
อัยการ ³	1,474	9.2	90.6
ข้าราชการ ⁴			
ปลัดกระทรวง	13	0.0	100.0
อธิบดี	134	8.9	91.1
รองอธิบดี	336	5.6	94.4